

סימן יב. כתיבת גט לשמה

א. הקדמה

המשנה בגיטין (כד.) קובעת שגט צריך להיכתב 'לשמה': כותב הגט צריך להתכוון בכתיבתו לשם האיש המגרש ולשם האישה המתגרשת באופן ספציפי. אם לא נעשה כך - הגט פסול מדאורייתא. לכן, אם אדם מוצא גט שהשמות הכתובים בו זהים לשמו ולשם אישתו, אין הוא יכול לגרש בו. יתר על כן: אפילו אם יש לאדם שתי נשים עם אותו שם, והבעל אמר לסופר שיכתוב את הגט ו"לאיזו שארצה אגרש בו", הגט פסול. הגמ' לומדת דין זה מדברי הפסוק "וכתב לה ספר כריתות" (דברים כ"ד:א): "לה - לשמה" (גיטין כד:).

ב. אופי הכתיבה 'לשמה'

ניתן להבין את משמעות הדרישה לכתוב את הגט 'לשמה' בשני אופנים:

1. ההבנה הפשוטה היא שבמהלך הכתיבה, האדם צריך להתכוון במחשבתו שהוא כותב גט. לפי הבנה זו, ה'לשמה' בגט מקביל ל'לשמה' בכתיבת סת"ם.
2. הבנה אפשרית נוספת היא שעל ידי כתיבת הגט 'לשמה' מתבצע שינוי בחפץ עצמו. דף הנייר הופך להיות 'גט', שיש לו דינים מיוחדים. לפי הבנה זו ה'לשמה' אינו רק דין במעשה הכתיבה: כתיבה 'לשמה' משנה את הסטטוס ההלכתי של דף הנייר שעל גביו נכתב הגט. מהותה של החלות המיוחדת של הגט היא ייעוד הגט לאישה, המתבצע על ידי מעורבות ישירה ואישית של המגרש, כ'בעלים' היחידים על מעשה הגירושין. ישנן מספר ראיות לכך שהכתיבה לשמה מבצעת שינוי מהותי בגט עצמו:

1. הגמרא (גיטין לב:) מביאה מחלוקת בשאלה האם לאחר שהבעל ביטל גט, ניתן לחזור ולגרש בו. לדעת רב נחמן ניתן לחזור ולגרש באותו גט, ואילו רב ששת סבור שלא. לכאורה, שיטת רב ששת תמוהה ביותר: לא ברור כיצד יכול הבעל לבטל בהבל פיו את כשרות הגט, שהרי, כידוע, "לא אתי דבור ומבטל מעשה" (קדושין נט), ואדם שכתב ספר תורה, למשל, אינו יכול לבטל את קדושתו לאחר שסיים לכתבו. תוס' (גיטין לב: ד"ה "התם") מעצימים את הבעיה עוד יותר, ולגירסתם בגמ' אפילו רב נחמן מודה שאם הבעל ביטל את הגט במפורש - הגט מבוטל. אם נבין שה'לשמה' מבצע שינוי מהותי בגט עצמו, ולא רק מגדיר את כתיבת הגט, אזי ניתן יהיה להבין כיצד ניתן לבטל את כשרות הגט: כאשר הבעל מבטל את הגט, הוא מבטל את רובד ה'לשמה' שבו - הוא מסיר את מעורבותו האישית מן הגט ומן הייעוד שלו לאישה, וכך לא ניתן להשתמש עוד בגט. לכן, לא קיימת כאן הבעיה של "לא אתי דבור ומבטל מעשה" - הביטול מתייחס לייעוד

הגט לאישה ולמעורבות האישית של הבעל, ואלו הם דברים שאינם 'מעשה'. זאת בניגוד לדין 'לשמה' בכתיבת ספר תורה, לדוגמא, החל על מעשה הכתיבה בלבד, ולאחר שהכתיבה נגמרה - אי אפשר לבטלו¹.

2. הגמרא (גיטין כג.) כותבת שקטן אינו יכול לכתוב גט לשמה, שכן אין לו כוונה מספקת. עם זאת, כאשר "גדול עומד על גביו" בשעת הכתיבה - קטן יכול לכתוב גט. הרשב"א (חולין יב: ד"ה "מאן תנא") מביא הסבר לכך בשם רבו: הגדול נחשב כמי שכתב את הגט, והקטן - שנחשב כשליחו - רק מבצע את הכתיבה בפועל². להבהרת העניין, הרשב"א מנגיד בין כתיבת הגט לחליצה: לא ניתן לבצע חליצה על ידי שליחות, בניגוד לכתיבת גט, ולכן קטן שחליץ - חליצתו פסולה אפילו כשגדול עומד על גביו. אם ה'לשמה' הוא דין במעשה הכתיבה, אזי לא ברור כיצד כוונתו של הגדול מועילה להכשיר את הגט שכותב הקטן. אולם אם ה'לשמה' הוא החלת חלות על הגט עצמו, אזי ייתכן להפריד בין שתי הפעולות: הקטן כותב את הגט, והגדול מחיל עליו את חלות ה'לשמה'³.

3. הגמרא (גיטין יט.) כותבת שגט שנכתב בדיו על גבי דיו אחר - אינו כשר, שכן הכתב השני אינו נחשב כתב. תוס' (ד"ה "דיו על") מסבירים שבמקרה שאדם כתב גט שלא לשמה ואח"כ כתב על הכתב הראשון כתיבה לשמה - הכתב השני נחשב כתב, משום תוספת ה'לשמה' שבו⁴. בספר תורת-גיטין (גיטין יט.) מסביר בעל ה'נתיבות' שלדעת תוס' הכתב השני אינו כשר כשלעצמו, אך הוא מוסיף את רובד ה'לשמה' לכתב הראשון ומתקן אותו. הסבר כזה ייתכן רק אם נראה ב'לשמה' חלות בגט, ולא רק בכתיבתו: רק לפי הבנה זו יכול אדם לכתוב גט שלא לשמה ואח"כ להוסיף לו את ה'לשמה' שחסרה לו. אם ה'לשמה' הוא דין בכתיבה, אזי אי אפשר להוסיף כוונה לגט שנכתב שלא לשמה⁵.

4. שליחות בכתיבת הגט. כתיבת הגט מתבצעת בדרך כלל לא על ידי הבעל, כי אם על ידי סופר. ישנן שתי דעות בראשונים בשאלה האם יש צורך בכך שהסופר יהיה שליחו של הבעל לכתיבת הגט:

א. תוס' (שם כא: ד"ה "והא לא") סוברים שאין צורך שהסופר יהיה שליח הבעל.

1 דברים אלו יתחדדו בהמשך, בהסבר הצורך בציווי הבעל בכתיבת הגט.
 2 תוס' (כב: ד"ה "והא"), לעומת זאת, הבינו שהגדול מלמד את הקטן כיצד לכתוב ומזהירו לכתוב לשמה.
 3 על פי הרשב"א עולה, למעשה, כי דין ה'לשמה' בגט הוא דין של חלות נפרדת בלבד, ואין כלל דין של מעשה כתיבה לשמה. ניתן כמובן לומר שבגט יש צורך בחלות 'לשמה' בנוסף למעשה כתיבה לשמה.
 4 זאת לדעת רבי יהודה, ולפי רב אחא אף לדעת רבנן, אך לפי רב חסדא רבנן פוסלים גט כזה (עיין שם ב.).
 5 בגמ' לא ברור האם די במחשבה גרידא כדי לספק את ה'לשמה', או שצריך לכך אמירה בפה. ניתן לקשר זאת לחקירה לעיל: אם ה'לשמה' הוא שינוי מהותי בגט עצמו, ייתכן שיש צורך באמירה מפורשת כדי להוסיף את פן ה'לשמה' לגט. זאת, כיוון שבדרך כלל על מנת להחיל לחלויות הלכתיות יש צורך בדיבור, ומחשבה גרידא אינה מועילה. אולם, אם ה'לשמה' הוא רק דין בכתיבה - סביר שדי במחשבה, ואין צורך לומר בפה. אמנם, ייתכן שגם לפי הבנה זו די במחשבה כדי להחיל 'לשמה' על הגט, כיוון שבכל-אופן האדם כותב את הגט, ודי במעשה זה המלווה במחשבה המתאימה, כדי להחיל על הגט את ה'לשמה'.

ב. ר"י (שם ט: תוס' ד"ה "אע"פ") סובר שיש צורך שהסופר יהיה שליח הבעל. ברם, במשנה בגיטין (עא:) עולה, כי ישנה דרישה שהבעל יאמר לסופר לכתוב את הגט, וללא אמירה זו הגט בטל. מכאן מוכח, לכאורה, שיש צורך בשליחות בכתיבת הגט: האמירה לסופר לכתוב מהווה מינוי לשליחות, וללא מינוי השליחות הגט בטל. על כך עונים תוס', שאמנם אין צורך בשליחות לכתוב הגט, אך ללא האמירה לסופר הכתיבה לא נחשבת 'לשמה'.

אם הדרישה לכתובה 'לשמה' היא רק דין במעשה הכתיבה, לא ברור כיצד חוסר ציווי הבעל גורם לכך שהכתיבה אינה לשמה - אם הסופר מכוון בעת הכתיבה לשם איש מסויים ואישה מסויימת, הרי הגט נכתב 'לשמה'. אך אם נבין כי על ידי כתיבה 'לשמה' מתבצע שינוי בחפץ עצמו, ניתן להבין זאת: את השינוי בחפץ יכול לחולל רק הבעל כיוון שהבעל צריך להיות מעורב באופן ישיר בעשיית הגט, ולייעד אותו לגירושי האישה. כאשר הבעל לא כותב בפועל את הגט, עדיין עליו להיות מעורב באופן אישי ביצירת הגט ובייעודו לאישה, וזאת הוא עושה על ידי הציווי המפורש לכתוב הגט. כך, מובן מדוע כאשר חסר ציווי מצד הבעל, הכתיבה איננה 'לשמה' - במקרה כזה הבעל אינו מעורב באופן ישיר ואישי בכתיבת הגט, ואינו מייעד אותו לאישה.

על רקע דברים אלו מתחדד ההבדל בין גט, אותו ניתן לבטלו אחרי כתיבתו, לבין ספר תורה, אותו לא ניתן לבטל: ביטול הגט מתבצע על ידי הסרת המעורבות הישירה של הבעל מן הגט ומייעודו לאישה. הדין של המעורבות האישית וייעוד החפץ לא קיים בספר תורה, ועל כן לא ניתן לבטלו.